

JULETRÆETS

☰ KENNETH KLAUSEN OG CLAUD JERRAM CHRISTENSEN

Nordmannsgranens indtog i Danmark

Fremsynede forstfolk begyndte at plante nordmannsgran i skovene i slutningen af 1800-tallet og i begyndelsen af 1900-tallet. Her var formålet udelukkende vedproduktion. Nordmannsgranen blev blandt andet plantet som et alternativ til almindelig ædelgran, som nogle steder var vanskelig at dyrke på grund af artens større modtagelighed for almindelig

ædelgranlus og dens tidligere udspring med deraf følgende skader ved sen forårsfrost. Nordmannsgranen var mere modstandsdygtig mod disse to kalamiteter. Tilplantningerne var i starten begrænsede. Først omkring 1960 begynder træarten at få egentlig betydning, da man bliver mere opmærksom på dens værdi som juletræs- og klippegrøntproducerende træart.

Naboer til disse skove opdagede nordmannsgranens økonomiske betydning via kendskab til skovfogeder og skovridere

udvikling

Det første kendte danske juletræ blev tændt på Holsteinsborg Gods på Sydsjælland i 1808. Traditionen med et grantræ i stuen er blevet synonym med juleaften. Hvor træet dengang blev skovet som et udvalgt træ fra en rødgranbevoksning i skoven, har produktionen udviklet sig til en plantageproduktion med mange lighedstræk til udendørs gartneri. Træarten er for størstedelens udskiftet med nordmannsgran, og denne er med tiden blevet stadigt mere reguleret.

samt via arbejdet i skoven i høstperioderne. Dette medførte således, at der blev plantet nordmannsgran på markjorder fra 1980'erne.

Frøforsyning usikker

I perioden 1960-1980 blev der høstet 2.500 kg frø i danske kårede bevoksninger og registreret import på 40.925 kg (Larsen, 1997). Derudover er der kommet en del frø hertil uden at blive registreret, da der først fra 1981 blev indført fuld kontrol på importen af nordmannsgranfrø. Til sammenligning blev der

høstet 21.900 kg pr. år i perioden 2001 til 2010 alene i Georgien (se Nåledrys 85/13 side 37).

I lange perioder var det svært at sikre frøimporter fra de få kendte og gode herkomstområder i det daværende Sovjetunionen: Ambrolauri og Borshomi. Derfor blev der importeret store mængder frø fra den tyrkiske del af nordmannsgranens udbredelsesområde. Provenienser herfra var Artvin, Giresun og Trabzon. I omtalte periode var frøfordelingen 45 % russisk og 55 % tyrkisk. F.337a Boller gav en væsentlig del af frømængden i Danmark.

Proveniensenvalget

I juletræsproduktionen foretrakkes allerede på dette tidspunkt Ambrolauri på grund af dens bedre udseende og sene ud-spring, men vigtigst af alt, at den giver de flotteste og dyreste juletræer. Desværre er der i denne periode mangel på frø fra Sovjetunionen, og dette medførte ubalance mellem udbud og efterspørgsel af Ambrolauri-frø. En del producenter måtte derfor lave aftaler om køb af halve mængder planter af tyrkisk herkomst for at få den anden eftertragtede halvdel af sovjetrussisk herkomst.

Mange producenter tænker tilbage på dengang, de havde "den gode gamle Ambrolauri", som man bare plantede og passede med renholdelse og gødskning, hvorefter man otte til ti år efter havde et flot og efterspurgt juletræ. Med til historien hører også, at datidens effektive jordmidler utvivlsomt også har haft en vækstregulerende effekt på træerne. Endvidere var planterne ved levering ikke så store og velproportionerede, som nutidens planter er.

De tyrkiske provenienser voksede hurtigere og var ikke så fyldige, dels på grund af større afstand mellem grenkransene og dels på grund af uhensigtsmæssig flad grenvinkel og få internodier. De var egentlig bedst som mindre juletræer op til omkring 150 cm. Dette varierede naturligvis efter jordbundsforholdene.

Fremtidens frøforsyning bliver mere stabil, idet flere frøfirmaer har længerevarende kontrakter i Georgien. Samtidig begynder de danske frøavlsbevoksninger at give betydende mængder af frø. Det omfattende frøavlsprogram, der har kørt i de seneste årtier, giver nu resultat, og det bliver spændende at følge udviklingen i næste generation af frøavlsbevoksninger, som er selekteret efter blandt andet juletræskvalitet.

Produktudvikling

I begyndelsen af 1980'erne foretog danske forstfolk rejser til USA for at studere amerikanernes måde at dyrke og især forme juletræerne på. Ved dannelsen af Dansk Skovforenings Pyntegrøntsektion er et gennemgående tema i Skoven PS (før det kom til at hedde Nåledrys) formklipping af åbne og tætte typer af nordmannsgran. På Langesø blev der lavet forsøg baseret på de tanker og ideer, som man havde med hjem fra USA.

Palle Madsen og Morten Storm Pedersen indsamler i samme periode praktiske erfaringer fra forskellige danske skovfogeder, skovridere og juletræsproducenter. De mange forskellige metoder systematiseres med hensyn til formål og forudsætninger og samles i artikler og i et kompendium, som danner grundlag for en temadag om formklipping på Hotel Nyborg Strand 1. juni 1987.

Der skelnes mellem reparationsklipping (typiske vækstfejl) og formklipping, hvor der igen skelnes mellem frodige og åbne provenienser. Steen Sørensen citeres for at anbefale knibning i

Ikke-formklippede nordmannsgran i 2017. Der er en tendens til at topskudsforkortede træer bliver for brede i forhold til markedskravene.

Godt etageret juletræ til det danske marked. Fra Danske Juletræers tidligere salgskatalog.

Det ideelle uklippered nordmannsgranjuletræ.

Kopi af certifikat på et frøparti af Ambrolauri fra høstår 1981. Også dengang var samhandel en tillids sag. Dette parti gav særdeles mange juletræer af "den gode model". Kilde: Kenneth Klausen.

Sådan så nordmannsgran af tyrkisk herkomst også ud i 1980'erne og -90'erne. En åben type som ville kræve intensiv vækstregulering af top og bredde for at blive god. Dette træ kunne sælges under betegnelsen "sekunda".

skudstrækningsperioden. Skovfoged P.J. Bols på Matrup Skovdistrikt beskriver (Nåledrys nr. 3, 1986), hvorledes en oplevelse med eksport af formklippede juletræer gik i 1985: De blev formklippet på grund af en frostskaide i vinteren 1984/1985. En tysk studepladsholder fortalte, at de "forsvandt som dug for solen" til detailkunderne, når han pakkede træerne ud. For P.J. Bols levnedet det ingen tvivl om, at formklipping var fremtiden.

Hvad skal der gøres med toppen

Udbud og efterspørgsel har fluktueret i hele foreningens levetid, og når der var for mange træer på markedet, blev de åbne typer sorteret fra. Derfor ville man helst plante Ambrolauri. Men man stod med en del åbne provenienser. Inspireret af amerikanernes metoder, prøvede man at klippe topskuddet over ved en nordvendt knop i foråret eller i løbet af vækstsæsonen. Det gav dog ikke gode resultater, idet det etagerede udseende forsvandt, som netop er det, som kunderne ønskede.

Allerede i 1980'erne var Steen Sørensen i gang med afprøvnin-ger af kemisk vækstregulering, som påvirker topskuddets ethylen-dannelse. I sidste halvdel af 1980'erne arbejdes der derfor videre i den retning, og der afprøves forskellige midler rundt omkring i landet – aktivstoffet ethephon med handelsnavnet Cerone bruges af nogle producenter. I 1992-95 afprøves en del metoder og kemiske produkter på blandt andet Clausholm. Dette munder ud i de næsten legendariske temadage på Clausholm, hvor Steen Sørensen fortæller om resultaterne af hans forsøg med topskudsregulering. Herefter er det kun Pomoxon, der anvendes ved kemisk vækstregulering af topskuddet.

I sidste halvdel af 1990'erne arbejder Lars Geil ved Ry med mekaniske metoder til topskudsregulering med snit i kambiet. Arbejdet resulterer i, at den første model af Top-Stop tangen markedsføres omkring årtusindskiftet, og der sælges mange i begyndelsen af 2000-tallet. Der er mange producenter, som mener, at kemi er besværligt at arbejde med, da behandlingsvinduet er kort, og samtidig kan de se en fordel i at Top-Stop tangen tillige giver en mindre reduktion af grenlængden i øverste grenkrans.

Det er dog vanskeligt at undvære den kemiske topskudsregulering, når målet er meget korte toppe. På grund af stor usikkerhed i forbindelse med revurderingen af NAA, samlede branchen i 2010 midler sammen til afprøvning af alternative kemiske produkter for det tilfælde at, NAA ikke blev godkendt. Dette arbejde medførte, at man i dag kan anvende produkterne Proxy og Terpal.

ASM ^{ApS}
ØSTERVANG

ASM ØSTERVANG giver dig en bred vifte af muligheder at vælge imellem, indenfor skovbrug, til konkurrencedygtige priser. Du er naturligvis velkommen til at kontakte os, for yderligere oplysning eller for at få tilsendt prospekt.

- ★ Netmaskine
- ★ Hegnsdruller
- ★ Plantemaskine: 1- 2- eller 3-rækkes
- ★ Pallegaffler
- ★ 8 m. transportvogn med hydrauliske slidsker
- ★ Spidser
- ★ Enarmet sprøjte

- ★ Hydraulisk pælehammer
- ★ Hydraulisk pælebor
- ★ **Stærk 1-rækket plantemaskine til plantning i gamle juletræskulturer** – fås nu også som 2, 3 og 4-rækket med hydraulisk justerbar rækkeafstand

NYHED: Stor palle-pakker

ASM ØSTERVANG • www.asm-ostervang.dk
Tlf. 9856 5250 • asm@asm-ostervang.dk • Terndrupvej 28 • Astrup • 9510 Arden

Nordmannsgran – "the American way". Foto Søren Pedersen, USA 2016.

I skrivende stund venter branchen spændt på nyt fra Miljøstyrelsen om dispensation og en fremtidig godkendelse af både Pomoxon Extra og ConShape. Med disse to produkter har man som juletræsproducent gode redskaber i værktøjskassen.

Trenden går i retning af slankere form

I de senere år har træerne skullet fremstå stadig mere tætte, hvilket kræver en intensiv formklipping udført på det rigtige tidspunkt. Tætheden er dog markedsafhængigt, hvorfor det er vigtigt at kende kundernes behov og opfange de tegn og trends, der opstår i markedet. Med det store udbud der er i Europa i dag, er det kunderne, som udvælger juletræerne fra den ende, som de synes er bedst.

Tidligere var en grundklipping nok med en årlig skudbrækning i den øverste grenkrans. Det medførte som regel en form, hvor bredden var mellem 60 og 80 procent af højden på et juletræ på et to-meter træ. I dag foretrækker hovedparten af kunderne et slankere træ. Det er ideelt for nogle, at et juletræ på omtrent 200 cm til topknop kan komme igennem en almindelig døråbning uden at rage ret meget på dørkammene. Det vil sige, hvor bredden er ca. 50 til 70 procent af højden.

For at kunne lave juletræerne så smalle, skal der klippes eller skudbrækkes i de nedre dele af træerne på et senere tidspunkt igen – typisk et par vækstsæsoner efter grundklippingen. Derfor er der til stadighed metodeudvikling og afprøvning af forskellige redskaber til dette brug, lige fra den kendte håndsaks til maskinklippers på portaltraktorer. Hvem ved – måske går der robotter rundt derude om føje år?

Driftsleder til Inverness, Skotland

Gejlager A/S skotske datterselskab Drynie Woodlands søger en dygtig driftsleder med ansvar for 1000 ha juletræsproduktion på Black Isle ved Inverness.

Vi tilbyder Et spændende og udviklende job med ledelses- og produktionsansvar i tæt samarbejde med et team af mellemledere fra flere lande. Du forventes at kunne indgå i praktisk opgaveløsning. Vores driftsleder gennem 16 år sikrer dig solid oplæring og gradvis overdragelse af ansvar og opgaver i takt med din udvikling.

Udover de ledelsesmæssige opgaver omfatter arbejdet planlægning og ressourceforbrug ift.; tilplantning, sygdoms- og skadedyrsmonitoring, høst og logistik samt vedligehold af maskinpark.

Løn efter kvalifikationer. Der stilles desuden et velholdt hus med have og større bygningsset til rådighed. Til ejendommen medfølger jagt- og fiskeret. Denne udfordring er perfekt til den unge eventyrlystne familie, da skolebussen til lokal skole med godt renommé holder lige uden for døren.

Du er Ansvarsbevidst og har lyst og mod på driftslederopgaven, ivrig efter at lære og kan bevare overblikket selv med mange bolde i luften. Vi forestiller os, at du er agrarøkonom eller skov- og landskabsingeniør. Du er selvmotiverende og gennem dit engagement trækker du andre med, og trives i et dynamisk miljø med højt til loftet og store frihedsgrader. Flexibilitet og rettidighed ligger i dit DNA.

For yderligere information om stillingen kontakt Kjeld Kristensen +44 78 606 566 77. For mere information om Gejlager A/S se www.gejlager.dk. Skriftlig ansøgning vedlagt CV og relevant dokumentation sendes til Kjeld Kristensen på drynie@btconnect.com.

JØRGEN GEJLAGER A/S

v/ Skovfoged Jørgen Gejlager · Søvej 11, Jels · 6630 Rødding · Tlf. +45 7455 2211 · Fax +45 7455 2466 · Mobil +45 4033 8211

Gode formklippede nordmannsgran på en studeplads i Tyskland 2017.

Fremtidens udfordringer og muligheder

Som branche har vi den udfordring, at der produceres mange nordmannsgranjuletræer - især i udlandet. Hertil kommer, at nogle af de gamle markeder er blevet selvforsynende med juletræer, og at der kan erkendes en svagt faldende juletræs-tradition (Tyskland). Der er dog positive tendenser i Østeuropa med øget efterspørgsel efter pæne juletræer.

"De skal være tætte", lyder det igen og igen, når der er kunder på besøg. Det er vi i stand til at lave i Danmark, da vi altid har været villige til at rationalisere, udvikle og investere i nye teknikker og maskiner, når vi blev presset nok. Derfor vil vi lave små kegleformede juletræer på fod, 175 til 225 cm i lige den form og kvalitet, kunderne ønsker, bare der er dækningsbidrag i det.

Med års mellemrum er der studierejser rundt i Europa og USA. Måske er der igen inspiration at hente til fremtidens juletræ på nogle markeder i Østeuropa? Amerikanerne producerer et mindre antal nordmannsgranjuletræer efter deres dyrkningsmodel. Samme model bruger vi herhjemme i rødgran til juletræer.

Det begynder at ligne et træ, der er kommet ud af en maskine, men hvis det er det, som kunderne vil have, så skal vi lave det. Det er klart, at andre vil have det gode etagerede juletræ. Et for ensartet juletræ indebærer dog den fare, at naturtræet bliver nemt at efterligne med plastiktræer, hvorved vi kan få hårdere konkurrence fra denne kant.

Vi skal som branche være opmærksomme på, at det kræver markedsføring af det ægte juletræ for at udvide dette marked væsentligt. Dette kræver produkter, som kunderne vil foretrække. I Danmark har vi knowhow og klimatiske betingelser, som vi kan drage nytte af. Samtidig har vi dyr jord og dyr arbejdskraft, hvorfor rationaliseringer vil præge udviklingen fremad akkurat som i gartnerierhvervet.

Kilder

Larsen, J. B. (red), 1997: Træarts- og proveniensvalget i et bæredygtigt skovbrug, Dansk Skovforenings Tidsskrift 82. årgang, Dansk Skovforening, 252 p.